

משה חיים פלח

בענין הוציין יורדין למטה מעשרה

טפח, ושיעורא דשבעה טפחים על שבעה טפחים הוא רק דפנות או בקרקע הסוכה (או צמחויהו) ויעוין להלן].

ב) שיטת התוס' (שס) דזעיין דלאחר דעלה השיפוע לגובה עשרה טפחים מן הקרקע, יהא צמח הסוכה שבעה טפחים, דזעיין חלל שבעה על שבעה בגובה עשרה טפחים.

ג) משמעות הרא"ה הריטב"א והר"ן ועוד, דסגי זי"ז טפחים, י' טפחים לדפנות וז' טפחים לסכך, וזעיין ז' טפחים סכך כשר יעו"ש. והאחרו' תמהו זזה, דשיעור המחיצה ראוי להמדד ביושר ואין האלכסון מנטרף להשלים השיעור, וכמו לענין רשויות שבת דודאי דמחיצת עשרה המוטה באלכסון לא משויא רשות היחיד (וע' שבת קא) וכן קשה לגבי הסכך, דלכאורה זעיין שיעור שבעה טפחים ביושר, ואין האלכסון משלים השיעור^א, והאריכו זזה, דיתכן דמחיצות סוכה חלוקות ממחיצות שבת, דבשבת יסוד הדין לגדור המקום, ולהכי לא תלי בעצם החפצא דמחיצה אלא בשיעור המקום הנגדר, משא"כ בסוכה יתכן דיסוד הדין הוא במחיצות עצמן וכדכתבאר לעיל מד' הגר"ח [ויעוין במאירי (יטז) דאחר דכתב דזעיין שיעור י"ז טפחים כתב דאמרי' זזה כתותי מיכתת שיעוריה יעוין שס, והיינו דכיון דהוי שיעור בעצם החפצא דמחיצות שייך זזה כתותי מיכתת, משא"כ אי הוי דין לגדור המקום גרידא ויעוין בחידושי רבינו חיים הלוי (פי"ז משבת)].

אד עכ"פ חזינן בשיטת הנך ראשונים דלא זעיין שיעור שבעה על שבעה בגובה עשרה ולדידהו ניחא צפשיטות לכאורה הא דאין ההוציין ממעטין שיעור זע"ז.

אולם מדברי תוס' מצואר דלעולם זעיין שיעור זע"ז בגובה עשרה, ומסתימת לשון תוס' משמע דלא אתו עלה מטעמא דדירה סרוחה (כד' הריטב"א צמח גבי חקק) דלא הזכירו כלל למילתא דרבא, אלא משמע דמעיאר שיעור סוכה כן הוא, דזעיין זע"ז בגובה י'.

ובעיקר הנידון מסבא, לכאורה הדבר מיתלא תלי בגדר שיעורא דשבעה על שבעה ובגדר שיעורא דגובה

היתה גובהה עשרה טפחים והוציין יורדין לתוך עשרה סבא צביי למימר אם חמתם מרובה מלחם כשרה אמר ליה רבא הא דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה, הרי דאציי סבא דהוציין דחמתן מרובה לא ממעטי כלל את השיעור, ואף רבא לא פליג זעיקרא דמילתא, אלא דפסיל לה משום דהויא דירה סרוחה, ולפשטא דהרמב"ם (פ"ה מסוכה ה"ב) הויה דין לכתחילה בעלמא, ואף לש"ר דפסולה מדינא, מ"מ מודה רבא דלא חסר בעצם השיעור אלא דס"ל דפסולה משום חסרון צסם דירה [ואף את"ל דלרבא אחר דחלקה העליון של הסוכה לא חזי לדירה מחמת ההוציין, שוב חסר זעיקר שיעור דירה, מ"מ אי לאו הא דההוציין מונעין הדירה מודה רבא דאין ממעטין עצם החלל].

וצדיד לבאר אמאי אין ההוציין ממעטין השיעור, דנהי דחמתן מרובה אך מ"מ צנר ליה שיעורא דשבעה על שבעה בגובה עשרה.

והנה זעיקרא דמילתא יש לדון, דהנה בסוכה נאמר שיעור צמחן הסוכה שבעה על שבעה טפחים, ונאמר שיעור בגובה הסוכה עשרה טפחים, ויל"ד אי זעיין שיעורא דשבעה על שבעה בגובה עשרה, או דילמא סגי דמחד איכא צסוכה שיעור שבעה על שבעה, וכמו כן איכא שיעור גובה עשרה, ולכא' איפלגו זזה קמאי.

דהנה לקמן (יטז) העושה סוכתו כמין כריף או שסמכה לכותל רבי אליעזר פוסל מפני שאין לה גג וחכמים מכשירין כו' תנא מודה רבי אליעזר שאם הגביהה מן הקרקע טפח או שהפליגה מן הכותל טפח שהיא כשרה, והכי קי"ל (דמפכיין דר"א לדרבנן) ונחלקו הראשונים בשיעור סוכה העשויה כמין כריף, ומצינו זזה כמה שיטות בדברי הראשונים:

א) ריהטת דברי המגיד משנה (פ"ד מסוכה ה"ז) וכפי דנקטו הכס"מ ועוד דזעתו, דבגוונא די ש לה גג טפח סגי דהך טפח הוי סכך כשר והוי בגובה עשרה טפחים [והיינו דשיעורא דעשרה טפחים זעיין רק כלפי שיעור אהל דהיינו

^א ויש שדחקו צכוונתם דמודו לדברי תוס' ולא דוקא נקטו י"ז טפחים, והוסיפו עוד דדברי הרא"ה והריטב"א והר"ן להלן צסמוך גבי חקק מצואר דזעיין שיעור סוכה צחקק, ואף דמכח לצוד דיינין דנחארך החקק מכל מקום פסולה ד' שאני הכא דכל שאין חלל עשרה צככשר סוכה דירה סרוחה היא כדאמריין גבי הוציין' (ג' הריטב"א) הרי מצואר דזעיין שיעור ז' על ז' בגובה י'.

אך מדברי האחרות חיים (הל' סוכה או' כב) ומדברי רבינו מנחם (פ"ד מסוכה ה"ז) מצואר להדיא דנקטו דב' שיטות חלוקות הן, והראשונים פליגי על תוס' דידן וצברי דסגי זי"ז טפחים (כ"כ האחרות חיים צסם הרא"ה, ורבו מנחם צסם תוס' ויעו"ש צסם ההשלמה כשיטת התוס' לפנינו).

דאס ינטל עוציו העליון שוב לא עביד לל (דאיכא שיעור לאיכות העל
 ולקליש לאו שמיה לל) וזוה מכשרינן אף דהך מקצת חמתו מרובה,
 כיון דהוי סכך אחד והשתא כולו עביד לל, משא"כ בסוגין גבי
 הוצין דפסלינן בחמתן מרובה מיירי דההוצין רק על מיעוט
 שטח הסוכה ולהכי הוא דחמתן מרובה, וזוה פסלינן הכא,
 דזוה ל"ש לזרף החלק העליון.

אך בשיטת הראשונים דלא ניחא להו זוה, חזינן לכא' דפירשו
 דאף גבי הוצין מיירי בגוונא דההוצין על כל פני שטח
 הסוכה [והחזו"א (שס) כתב דאינהו פירשו דהוצין מיירי בכל
 גוונא]³ ולכאורה לפ"ז שוב צריך ציאר אמאי לא ממעטי
 משיעורא דזע"ז, כיון דהוה על פני כל שטח הסוכה, ומה צכך
 דקלישי וחמתן מרובה, ואטו לענין שבת דקי"ל (שבת זצ) דבית
 שאין בתוכו עשרה וקירוי משלימו לעשרה בתוכו לא הוי רה"י
 (ודנו האחרו' אי הוי מה"ת ואכ"מ) נמי תלי אי איכא עוצי דעביד לל
 [ואף אי נפרש דהוצין דהכא מיירי דחמתן מרובה מחמת דהוה
 במיעוט שטח הסוכה, אכתי קשה קצת הא דנקטינן לישנא
 דחמתן מרובה, דלכאורה עיקר הטעם משום דהוה מיעוט
 בשטח].

ונראה לדון ציאר הדברים, דצאמת הך סברא דהוצין לא
 חשיבי וצטלי הוי אף בגוונא דצילתן מרובה מחמתן,
 וצאמת אף צכה"ג אינן ממעטין עצם חלל הרשות, ולענין שבת
 כה"ג נידון כבית שיש בתוכו עשרה והוי רשות היחיד גמורה,
 והא דמצואר הכא דאי צילתן מרובה מחמתן פסולה, הוי
 מטעמא אחרינא וכדיתבאר.

דדנה לקמן (י ז) אמתר נויי סוכה אין ממעטין בסוכה אמר רב
 אשי ומן הזד ממעטין ויעו"ש ש צרש"י וצראשונים, אך
 יעוין צרי"ך גיאות (הלי סוכה עמ' קיז) דציאר טעם החילוק וז"ל
 נויי סוכה אין ממעטין בסוכה שאם היתה גבוהה עשרה טפחים
 ופרס תחתיה סדין לנאותה אין ממעט מאויר הסוכה לפוסלה
 והוא הדין לשאר עטורי סוכה התלויים בה, ואם היה שיעור
 משכה שצעה ומלאן מן הזד ממעטין דכיון דכשרים לעשות
 מהם דופן הוה להו כמחיצה העומדת וממעטין אצל לגבי סכך
 דאין כשרין לעשות מהן סכך ואין חוצצין נמי דכל לנאותו אינו
 חוצץ אין ממעטין עכ"ל [וכ"ה צאהל מועד (שער סוכה דרך צ')
 וז"ל נויי סוכה אין ממעטין בגובה הסוכה אצל מן הזד ממעטין
 דכיון שכשרים לעשות מהן דופן הוה כמחיצה העומדת
 וממעטין, אצל לגבי סכך הואיל ואינם כשרים לסכך בהן אינן
 חוצצין דכל לנאותו אינו חוצץ לפיכך אין ממעטין בסכך עכ"ל].

עשרה, דהנה בגדר שיעורא דשצעה על שצעה יש לדון ד'
 זדדים: האחד דהוי שיעור דפנות הסוכה (וכדמשמע בסוגיא א'
 הצ' דהוי שיעור צסכך (וכן מצואר מד' תוס' יז א למשנ"ת לעיל צד'
 המג"א ויל"ד) הג' דהוי שיעור צחלל הסוכה (וכ"ה צפשוטו דהא
 יסוד השיעור דבעינן מחזקת ראשו ורצו ושולחנו) והד' דהוי שיעור
 צקרקה הסוכה (וכדנראה לכאורה בשיטת המ"מ) ויעוין לעיל
 דנתבאר דיתכן דתלתא דיני איכא בהך שיעורא.

ובגדר שיעורא דעשרה טפחים נמי יש לדון ד' זדדים: האחד
 דהוי דין צמחיות, וכדמשמע צפשוטא מדאמרין דלר"י
 הוי צכלל מחיצין הלכה למשה מסיני, הצ' דהוי שיעור צסכך
 דיהא בגובה י' טפחים, הג' דהוי דין צסכך דיהא מסכך על חלל
 י' טפחים, הד' דהוי שיעור צחלל הסוכה (ויש מקום לדון דתלי
 צפלוגתא דאמוראי בעירובין ג א, דלכמה ראשונים משמע דפליגי בגדר
 שיעורא דלמעלה מעשרים אי הוי צסכך או צחלל הסוכה, ויתכן דה"ה
 דפליגי בגדר שיעורא ד"י) ומקומו להלן.

ומעתה אי נימא דצין שיעורא שצעה על שצעה וצין שיעורא
 דגובה עשרה הוי צחלל הסוכה, מצואר כשיטת תוס',
 דבעינן דוקא שצעה על שצעה בגובה י' [אך לשאר הדרכים
 לכא' ליכא הכרח דבעינן דוקא שצעה על שצעה בגובה י'
 ואכמ"ל] ומעתה צריך לצאר אמאי אין ההוצין ממעטין שיעור
 סוכה.

ובפשוטו ציאר הדברים, דכל דחמתן מרובה מצילתן, הרי הן
 צטלין וחשצין להו כמאן דליתנהו, ולהכי אין
 ממעטין השיעור, וכן נראה לכא' מלשון הראשונים, והא
 דהיכא דצילתן מרובה פסולה, צפשוטו היינו דדוקא היכא
 דחמתן מרובה לא חשיבי וצטלי, אך היכא דצילתן מרובה חשיבי
 ולא צטלי, וממילא הרי הן ממעטין החלל וצאר ליה שיעורא.

אולם יש לעיין זוה, חדא דהנה צהא דהיתה גבוהה מעשרים
 והוצין יורדין למטה מעשרים דאם צילתן מרובה מחמתן
 כשרה ואם חמתן מרובה מצילתן פסולה, תמהו תוס'
 והראשונים דבעירובין פליגי תרי לישני צסכך שמקצתו למטה
 מעשרים ומקצתו למעלה מעשרים, והשתא ממ"נ אי מיירי
 התם דמקצתו שלמטה מעשרים צילתו מרובה תיקשי למאן
 דפסיל התם, ואי מיירי התם דמקצתו שלמטה מעשרים חמתו
 מרובה תיקשי למאן דמכשיר התם.

ויעוין צחזו"א (סי' קמג סק"ד) דיישב קושית הראשונים,
 דבעירובין מיירי דהסכך על כל פני שטח הסוכה ואף
 מקצתו שלמטה מעשרים, אלא דמקצתו שלמטה מעשרים קליש

³ דבעירובין קשה לפרש דמיירי בגוונא דמקצתו שלמטה מעשרים הוי רק צמקצת שטח הסוכה, דא"כ מחודש לומר זוה דנעשית צילתה מרובה מחמתה,
 ועוד דלא הוי דומיא דקורה.

של הסוכה, ובפשוטו מוכיחין מהא דאיכא דין קרקע בסוכה, אך משמיה דהגר"ח מטו דליכא כלל דין קרקע בסוכה, ולפ"ז שזצ"צ אמאי לא מכשרינן לחלקה העליון של הסוכה, ובאמת בירושלמי (ה"א) איכא מ"ד ללא פסלינן אלא היושב בקרקע הסוכה, אך היושב בגובה הסוכה יואל ידי חובתו, אך ר"י בירושלמי שם פליג ומסיק ד'מקרקע סוכה את מודד עשרים אמה', ויתכן דאתי למימר דאיכא דין קרקע בסוכה, אך י"ל דאתי למימר דאף דליכא דין קרקע בסוכה, מ"מ שיעור הגובה נמדד מקרקע הסוכה, ועד"ז אמרינן הכא, דאף דאיכא דפנות כשרות ובתוכן איכא שיעור סוכה, והנויין מנד עלמין אינן ממעטין החלל, אך כיון דהן כשרים לדפנות ונעשו דפנות הסוכה, מודדים שיעור סוכה מחודן הפנימי של הדפנות הכשרות, דהשיעורין ניתנו להמדד מדופן הסוכה, וה"נ שיעור הסוכה נמדד מקרקעית הסוכה.]

ומעתה נראה, דאף דבאמת לעולם הוצין בטלי לעיקר הסכך ואינן ממעטין את החלל, ולענין שבת השיבא רשות היחיד מעליא ולא הוי כבית שאין בתוכו עשרה, אך מ"מ לענין שיעור עשרה דסוכה, הרי הדבר תלוי אי יש בהנך הוצין הכשר סכך, דאי צילתן מרובה מחמתן, כיון דיש בהם הכשר סכך, ע"כ נעשו חלק מן הסכך, ומעתה מודדין שיעור הסוכה מן ההוצין ולא מעיקר הסכך, ורק אי חמתן מרובה, כיון דלית בהו הכשר סוכה בפני"ע, מודדין שיעור הסוכה מעיקר הסכך ולא מן ההוצין [ואף דבעיקר דברי הרי"ף גיאאות פליגי הראשונים, י"ל דהיינו דוקא לענין נויין דהו דבר בפני"ע ממש, אך לענין הוצין י"ל דמודו כולי עלמא להך סברא דחזינן מדברי הרי"ף גיאאות].

ומבואר בדבריו דטעמא דממעטין מן הנד היינו משום דאף הן כשרים לדפנות, ונעשו חלק מן המחיצה, ולפ"ז לר' יאשיה דסבר (ו' ז) דבעינן צילתה מרובה מחמתה אף מחמת דפנות, ובירושלמי (פ"א ה"א) וסכת על הארץ את הפרוכת מיכן שהדופן קרוי סכך מיכן ש[אין] עושין דפנות בדבר שהוא מקבל טומאה, וביאר הגר"א (ר"ס תרל) דקאי לר' יאשיה, וכן מבואר ברצ"ה (סי' תרט) דלר' יאשיה בעינן דפנות מדבר הכשר לסיכוך, ולדברי הרי"ף גיאאות נמצא דלדידיה נויי סוכה אין ממעטין אף מן הנד, כיון דפסולין לסיכוך [וכמו כן נראה מדבריו דנויין מדבר הכשר לסיכוך ממעטין אף מלמעלה ואף לפסול (ויעיין ברש"י יב ובפמ"ג תרלג א"א סק"ו ובאחריו)].

ולבוא' גדר הדברים צריך ביאור, דכיון דאילו היו פסולין לדפנות לא היו ממעטין [ובפשוטו היינו משום דדיינינן להו כמונחים בסוכה וכשאר כלי תשמישו, אי נמי משום דבטלי לדפנות וכמאן דליתנהו ואכמ"ל] מה בכך דהן כשרים לדפנות.

וחזינו לכאורה, דאף דבאמת מצינן למימר דל מהכא הנך נויין והרי איכא הכשר שיעור סוכה בין הדפנות החיצונות, אך כיון דהנך נויין נמי כשרים לדפנות, אמרי' דע"כ נעשו הן חלק מן הדפנות, ומעתה שיעור הסוכה נמדד עד חודן הפנימי של המחיצות, דחדא מחיצה לתרי לא מפלגינן, ועד"ז בסכך, אילו יהיו הנויין ממין הכשר לסיכוך, ע"כ אמרינן דנעשו חלק מן הסכך, ושז מודדים עשרים אמה מנידו הפנימי של הסכך ובצר ליה שיעורא, דחדא סכך לתרי לא מפלגינן.

וודוגמא להך סברא, דהנה האחרו' תמהו בעיקר פסולא דלמעלה מעשרים, דאמאי לא מכשרינן לחלקה העליון